

„AZ ÉV DOLGOZATA VERSENY” DÍJAZOTTJAINAK SZAKDOLGOZATI ÖSSZEFOGLALÓJA

Beszéd, beszédfejlődési rendellenességek és terápiás módszerek.

A beszédértés vizsgálata, mérése

Kiss Dávid

Kétéves kutatásunk alatt a beszédértés vizsgálatával és mérésével foglalkoztunk. Az evolúció során folyamatosan alakultak az emberi kommunikáció szimbolikus jelrendszerei, így tehát a beszéd is, ami az artikuláció mechanikus folyamata. (Márkus 2006) A beszédmegértés magában foglalja a hangok észlelését, a morfémák és a szavak feldolgozását, a mondatok és szövegek megértését. (Pléh, Lukács 2015) A folyamatnak két oldala van, egyik az analitikus, a nyelvi anyaggal, a másik pedig a holisztikus a tudásrendszerünkkel, összefüggésekkel és a kontextussal foglalkozik. A megértés folyamatát több felfogás szerint is értelmezhetjük, egyik ilyen a moduláris, amely alulról felfelé jellegű, tehát a beszédhangokon át jutunk el a mondat megértéséig és csak másodlagos tényezőként jelenik meg a szöveg és a tudás. Egyik ilyen, elképzelés viszont, például Forster (1979) szerint, linearizálja a moduláris elképzelést és hangok→szavak→mondatok→szöveg felfogásaként értelmezi. (Pléh, Lukács 2015) A másik megközelítés, az interakciós felfogás szerint az értelmezést végig befolyásolja az eddig megértett rész, a kontextus és az egyén világismerete.

Az akadályok leküzdéséhez fontos azok mielőbbi észrevétele, mivel minél előbb vesszük észre és kezdjük el a beavatkozást annál nagyobb fejlődés érhető el. (Szántó 2016)

Magyarországon a megkésett, illetve az akadályozott beszédfejlődési kategóriát használunk. Megkésett beszédfejlődés esetén csak időbeli lemaradás van és a beszédmegértésben nincs hiányosság, később a felzárkózik társaihoz a fejlődésben. Még az akadályozott beszédfejlődés esetén expresszív és receptív nyelvi funkciók is érintettek lehetnek, súlyosabb, társuló kognitív részképességzavarral jár és célzott fejlesztés hiányában maradandó károkat okoz. Viszont ez a két kategória nem teszi lehetővé a beszédfejlődési nehézségekkel járó gyermekek pontos kategorizálását.

Az óvodánkba járó gyermeknek számos problémával kell megküzdeniük, amelyek együttesen gátolják a megfelelő beszédfejlődést. Ilyen például a figyelemzavar (szelektív problémák, megtapadás nehézsége, hullámzó és könnyen elterelhető figyelem), a percepció motorium területén megjelenő problémák (Gestált-látás), téri orientációs zavarok (testkép, testséma), nyelvi fejletlenség (artikulációs zavarok, szótalálási nehézségek, nehéz beszédészítés), aktivitási problémák és később kialakuló problémák, gátlás, szorongás. (Hári, Horváth, Kozma, Kócuti 1991) E halmozott sérült gyermekek estében még számos további nehézség jelenik meg a percepció és a szavak, mondatok feldolgozás során. (Pintér 2019) Sokszor a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek érzékszervei bár épek, de azokkal mégsem képesek hibátlanul érzékelni az információkat, tehát a központi idegrendszer nem tudja pontosan feldolgozni az bejövő ingereket. Ez megmutatkozhat a vizuális, auditív, egyensúlyi vagy akár taktilis, kinezetikus rendszerben is, de érintheti akár egyszerre mindegyiket. (Pinczésné 2007)

Kutatásunk egy mérőeszköz, mérőlap validálására koncentrált. Ehhez mérten fogalmaztuk meg két kutatási kérdésünket: 1. Alkalmos-e a mérősor a nem beszélő gyermekek interakciójának, kommunikációs visszajelzéseinek rögzítésére és a visszajelzésük

nyomon követésére? 2. Kiderül-e egy-egy nem beszélő gyermek kommunikációs visszajelzésében a mérősor alapján, mire is reagál, mire is adja az adekvát válaszokat? Erre egy kifejlesztett mérősort alkalmaztunk, ami nem beszélő gyermekek interakciójának rögzítésére szolgál. Ez a mérősor a kommunikáció négy tényezőjét fedi le a gyermek interakciójának nyomon követésére: a mondat- és szövegfonetikai eszközök, a metakommunikáció, a nonverbális elemek és az érzelmi megnyilvánulások. Ezekben belül hoztunk létre alpontokat, például a nonverbális elemeknél, így jelenhetett meg a taps, csettintés, cuppogás és az egyéb hangok. Ezeket az alpontokat kellett a vizsgálati modellünk alapján három megfigyelőnek rögzíteni a mérőlapon, annak fényében, hogy azokra a kiválasztott gyermek adekvát vagy non-adekvát reakciót adott. A kutatás négy fő szakaszra lehet bontani. Az első egyértelműen a mérőlap elméleti kipróbálása volt, tehát mely szempontokat érdemes megfigyelni és azok a szempontok biztosan megjelennek-e a gyermekeink napirendjében. A második szakaszban próbamérések révén egyedül próbáltam ki a mérőeszközt, amely során azt tovább finomítottam, így alakult ki például a vizsgálati modellünk is. A harmadik szakaszban a kidolgozott modell alapján végeztük el a már említett három megfigyelő általi méréseket. Majd ezeket az eredményeket a negyedik szakaszban összegeztük és elemeztük. Vizsgálataink alapján a mérősor megfelelően működött, mivel érthető volt a használata, gyakorlatban tudták is alkalmazni a megfigyelők. Tehát nyomon tudták követni a gyermekek reakcióit a konduktor kommunikációs jelzéseire, azokat jelölték is, illetve szöveges magyarázattal is ellátták.

Összegezve a saját élményeim, a megfigyelők visszajelzései és a kapott eredmények alapján is kijelenthető, hogy a kidolgozott szempontok megfelelőek a beszédértés aktuális állapotának felmérésére, illetve a mérőeszköz alkalmas a nem, vagy alig beszélő gyermekek kommunikációs visszajelzéseinek megfigyelésére.

A kutatás, a mérés, a mérőlap több helyzetben való kipróbálására támaszkodva úgy látom, hogy az eszköz hasznosítható lenne egy óvodás gyermek beszédértésének felmérésére, illetve után követésére, az egyes terápiák, módszerek gyermekre gyakorolt hatékonyságának vizsgálatára. Ezáltal később elképzelhetőnek tartanám az eszköz kipróbálását akár az intézményen belül nagyobb esetszám mellett.

Irodalom

- Márkus A. (2016): Neurológia. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Pléh Csaba – Lukács Á. (szerk.) (2015): Pszicholingvisztika. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Hári Mária – Kozma Ildikó – Horváth Júlia – Kőkúti Márta (1991): A konduktív pedagógiai rendszer hatékony működésének alapelvei és gyakorlata. Nemzetközi Pető Intézet, Budapest
- Szántó Anna (2016) Beszédfeldolgozási folyamatok változásai a fejlesztés függvényében. ELTE BTK, Budapest
- Pinczésné Palásthy Ildikó (2007). A kognitív funkciók zavarai. *Módszertani közlemények*, 47/2., 49–50.
- Pintér Henriett (2019): A mesemondás és a mesebefogadás hatásai az óvodás gyermekekre és a halmozottan sérült cerebrális paresis¹-es gyermekek mesélési folyamatainak tipikustól eltérő vonásai (Összegző tanulmány). *Tudomány és Hivatás*, 2019/1.

A hallgató témevezetője: dr. Pintér Henriett

Az augmentatív és alternatív kommunikáció beépítésének lehetőségei a konduktív napirendbe

Nagy Brigitta

„Én aztán tudom, milyen az, amikor valakibe egész életében tömik a krumplit. Végző soron a krumpli egy igen kiváló mindennapi étel, változatosan elkészíthető, egyszerű és jó. Gyűlölöm a krumplit! De ezt ki tudhatta volna rajtam kívül?” (Kálmán 2006, 14.) Az idézett néhány mondat jelentős hatást gyakorolt rám, valamint új szemléletmódot adva a vizsgálatom fókuszában helyezkedett el. A kiemelt gondolatmenet, melyet Sarah Brothers, beszédképtelen hölgy fogalmazott meg, hiteles módon prezentálja, hogy milyen lehet egy kommunikációjában akadályozott ember élete, mikor javarészt mások döntenek helyette, nem képes kifejezni a világ felé saját attitűdjét, gondolatait vagy csupán korlátok közé szorítva tudja megtenni ezt.

A kutatási téma iránti elköteleződésemet az augmentatív és alternatív kommunikációval való kapcsolatba kerülés alapozta meg. A módszert konduktív napirendbe ágyazva, gyakorlati úton figyelhettem meg, először 2019 nyarán egy tábor keretein belül. Konduktorhallgatóként, szakmai gyakorlatom során számos olyan halmozottan sérült nevelttel találkozom, akiknél különböző szintű kommunikációs zavarok jelennek meg társtünetként. A dolgozat kiindulási pontját ezen tényezők formálták. A felállított kutatási kérdések megválaszolása által törekedtem alátámasztani a felvetésem, miszerint az AAK támogatást nyújthat a konduktív nevelésben elért sikerek továbbvitelében.

Az érintett két szakterület állt a kutatásom középpontjában. A konduktív pedagógiát ismerve, nézeteit képviselve vizsgáltam az AAK-t. A módszer kialakulásában bizonyos tudományterületek fejlődésén túl lényeges szerepet játszott, hogy az ENSZ Közgyűlésén, az 1950-es években alapvető emberi jogként megfogalmazódott a kommunikációhoz való jog is. A módszer az Egyesült Államok határait átlépve, napjainkban már világszerte ismert. Hazai megjelenése, elterjedése dr. Kálmán Zsófia nevéhez fűződik. (Kálmán 2006)

Az AAK olyan módja az információcserének, amely kiegészítést vagy alternatívát biztosít a kommunikáció megvalósulásban, az egyénhez igazodva módjában, csatornájában, esetleges segédeszközében eltérő. A Doktornő szavaival élve az AAK *„megmutathatóvá teszi a kimondhatatlant”*. (Kálmán, 2006, 11.)

Cerebrál parietikus, beszédében akadályozottak számára egyaránt megoldásokat kínál mind a fejlődésük, mind az integrációjuk tekintetében. A sérülés mértéke nem jelent akadályt a módszer alkalmazását illetően. A gazdag eszköztára széles lehetőséget kínálva differenciált megoldást teremt az érintetteknek. (Kálmán, 2006)

A beszédfejlődést nem gátolja, mert minden esetben a meglévő kifejezési eszköztárra épít, továbbberősítve a nevelt által alkalmazott jeleket, jelzéseket, gesztusokat, illetve beszédmaradványt és vokalizációs kísérletet. Az oktatás beszélő környezetben zajlik, a hangoztatásra, kivárássra megfelelő időt teremtve. A kommunikációs diszkrepancia csökkentése a végső cél, mely a nevelt képességeihez igazodva, eltérő szinteken, azonban tudatos jelzések által kialakított kommunikáció tanításával valósul meg, amely egy a társadalom számára elfogadottabb kifejezési formát eredményez. (Kálmán 2006)

A válaszok keresése során széles körben tájékozódva, különböző módszerek alkalmazásával tártam fel a probléma körét. Megfigyeléseket készítettem a fentebb említett tábor keretein belül, melyen részt vettem két éven keresztül. Továbbá hospitáltam egyéni fejlesztéseken, ahol eltérő korosztályú központi idegrendszeri sérültek komplex

fejlesztése zajlott a két módszer jegyeiben. Érintett szülőkkal, valamint öt AAK szakemberrel készítettem interjút, amely a mélyebb szintű ismeretek megszerzésében jelentős szerepet játszott. Mindkét oldalról feltárt személyes tapasztalatok segítséget nyújtottak abban, hogy egy átfogóbb képet kapjak és általa több szemszögből mutassam be a növendékek élethelyzetét, aktuális, illetve korábbi állapotukat. Magyarországi AAK-központban, a Bóné András Augmentatív és Alternatív Kommunikációs Fejlesztő Iskolában végzett munkába, az intézmény szerkezetébe, a tanulók mindennapjaiba betekintést nyerhettem, valamint a területen dolgozó, különböző korosztállyal foglalkozó konduktorokat kérdőív formájában kerestem fel.

A kutatás szempontjából fontos tényezőt jelentett az összeegyeztethetőség a két terület között, a konduktorok nyitottsága a módszer megismerését illetően, továbbá a módszer hatása az érintettek életminősége terén.

Jelentős következtetésként mondhatom el, hogy a konduktív nevelés és az AAK hasonló nézeteket képviselve, számos komponensük tekintetében fedik egymást, ilyen akár a komplex személyiség fejlesztés vagy a holisztikus szemléletmód.

Mindkét metódus esetén nagy hangsúlyt fektetnek, hogy a különböző készség- és képességterületek egy időben, párhuzamosan fejlődjenek. A konduktív nevelés egyik alappilléret jelentő ritmikus intendálás által a mozgás és a beszéd összekapcsolásán túl, sor kerül a tudatosításra, az önellenőrzésre és egyéb kognitív területek bevonására. Ez a komplexitás az AAK célrendszerében is megjelenik.

A konduktív pedagógia önálló életvitelre való nevelés, melynek következtében a tanultak alkalmazása a nevelés folyamán elengedhetetlen. A nap minden pillanatát kihasználva újabb és újabb egyéni célok valósulnak meg. Ezen a téren is találkozik a két szakterület, hiszen az AAK sem csak a tanórákat, foglalkozásokat tekinti oktatási, nevelési közegnek.

A konduktív programban jelenlévő létfontosságú elemeit megtartva, az eredeti koncepciónak megfelelően, meg lehet találni azt az utat, hogy hozzáillesszünk egy kiegészítő, támogató módszert. A kommunikációs zavarok mellett még más tekintetben is támogatást nyújthat neveltjeinknek az AAK. A megismerési, tanulási folyamatokban szintén támpontot adhat. Különböző csatornákat bevonva, a feldolgozandó információ több megerősítéssel egyszerűbb elmélyülést eredményezhet, ami egy halmozottan sérült nevelt esetén nagy jelentőséggel bír. Biztonságérzet kialakításáról is beszélhetünk, hiszen megoldást kaphat a növendék a megértés és az önkifejezés mélyebb szinteken történő megvalósulásban. Valós kommunikáció jöhet létre, ami az indítékszegénységet és a frusztrációt csökkenti, valamint sikerélményhez vezet.

A megkérdezett szülők a módszer alkalmazása óta pozitív változásokat tapasztalnak gyermekükön. A kutatásban résztvevő, területen dolgozó konduktorok válaszaiból is megállapítható, hogy a kérdőívet kitöltők magas arányban nyitottan állnak a kérdéskörhöz, mind a módszer megismerését, valamint alkalmazását illetően. Számos visszajelzés érkezett, hogy gyakoriak a különböző szintű kommunikációs problémák neveltjeik között.

Több kezdeményezést látok szakmai gyakorlatom során ezen problémák kiküszöbölésére. Újabb célokat lehetne elérni kibővítve, rendszerbe építve, tovább erősítve ezt a vonalat. A kutatás továbbviteli lehetőségeként a módszer alkalmazható lenne intézetünkben, gyakorlati megvalósulásának vizsgálata eltérő korosztályú gyermekek esetén a konduktorok közreműködésével.

A realitás talaján maradva, tisztán látom, hogy rengeteg munkával és számos átszervezéssel járna az esetleges bevezetés, azonban célszerűnek tartom megvizsgálni az elgondolást az elérhető sikerek fényében.

Tapasztalataim ahhoz a megállapításhoz vezettek, hogy minden esetben a nevelthez igazodva szükséges megválasztani az ideális utat és megteremteni a lehetőséget akár egy nem beszélő számára is, hogy döntéseket hozhasson, befolyással legyen az életére, és ne nőjön fel még egy Sarah Brothershez hasonló gyermek olyan módon, miszerint nem tudja senki más rajta kívül, hogy gyűlöli a krumplit...

A hallgató témavezetője: dr. Túri Ibolya

Szülői attitűdvizsgálat iskoláskorú mozgássérült tanulók befogadásáról

Hodász Kata

Bevezetés

A fogyatékossgal élő személyek társadalmi integrációja napjaink egyik legfontosabb megoldandó feladatai közé tartozik. A 2019/2020-as tanévben Magyarországon megközelítőleg 2,5 ezer súlyos és halmozottan fogyatékos gyermeket láttak el fejlesztő nevelés-oktatás keretében 101 településen, 132 intézményben. (KSH 2020)

Az integrációnak a nevelés-oktatás területén különösen kiemelkedő funkciója van, mivel minél fiatalabb életkorban tapasztalja meg egy kisgyermek az emberek sokszínűségét, találkozik olyan gyermekekkel, akiknek adottságai, lehetőségei mások, felnőttként annál gazdagabb lesz értékrendszere, valamint nyitottabban fog fordulni a különböző fogyatékossgal élő személyek felé.

Számottevőnek találok azt a gondolatot, miszerint a sikeres együttnevelés megvalósulásának egyik feltétele, hogy nem az adott gyermekben kell keresni az eredménytelenség okait, hanem az őt körülvevő környezetben. A hatékony együttnevelés megvalósulásában számos tényező bír kiemelkedő jelentőséggel. Ide tartozik többek között a gyermek, illetve az oktatási intézmény mikro- és makrokörnyezete is: az atipikus fejlődésű gyermek családja, a pedagógusok, szakemberek csoportja, a gyermekek, illetve az ép fejlődésű gyermeket nevelő szülők csoportja. (Marton 2019)

A Semmelweis Egyetem Pető András Karán végzett tanulmányaim során, a képzés sajátosságából eredően, közelebbről is bepillantás nyerhettem mozgássérült gyermekek életébe, illetve a családjukat, szüleiket érintő nehézségekbe, a felmerülő problémákba, félelmekbe. Több hazai és külföldi irodalommal találkoztam, melyekben sérült fejlődésmentű gyermek családi elfogadásáról és neveléséről, valamint az itt jelen lévő szülő-gyermek kapcsolat sikerességéről, dilemmáiról tanácskoztak. Számos kutatás született, amely a sajátos nevelési szükségletű gyermeket nevelő szülők attitűdjét, magatartását vizsgálja, viszont ritkábban lelünk olyan tanulmányra, amely által a többi szülő véleményébe, szemléletébe, illetve ennek változásába kapunk betekintést. (Marton 2019) Többek között a kutatási téma hiánya keltette fel érdeklődésemet a többségi általános iskolába járó ép fejlődésű gyermeket nevelő szülők attitűdjének vizsgálatára.

A kutatás célja

A kutatásom elsődleges célja, hogy azokat a pedagógiai tényezőket, szülői félelmeket, aggodalmakat, illetve nehézségeket feltárjam, amelyek ismerete elősegítheti a dominánsan mozgássérült gyermekek integrált/inkluzív nevelését vállaló többségi iskolákba járó ép fejlődésmentű gyermekek és szüleik érzékenyítését a sikeres együttnevelés érdekében. Tájékozódni szerettem volna arról is, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek a szülők, milyen tapasztalataik vannak a mozgássérült gyermekekről, hogyan vélekednek az együttnevelésről, illetve az ezzel kapcsolatban felmerülő nehézségekről. Továbbá képet szerettem volna kapni arról, hogy a kutatásban résztvevő szülők milyen arányban rendelkeznek azokkal az attitűd komponensekkel, amelyek megléte elengedhetetlen a mozgássérült gyermekek sikeres együttneveléséhez. Céлом volt végül, hogy ráirányítsam a figyelmet a szülők attitűdjének, a szülő–iskola kapcsolatának fontosságára, a szülői részvétel meghatározó szerepére az együttnevelés gyakorlatában. Céлом a továbbiakban, hogy kutatásommal előkészítsem, illetve motiváljam a szülőket, valamint gyermekeik részére ismeretterjesztő-, társadalmi szemléletformálást elősegítő programok tervezését.

Hipotézisek

Az előzetes szakirodalmi tájékozódásom és célkitűzéseim alapján az alábbi kutatási hipotéziseket állítottam fel:

H1: Feltételezem, hogy a vizsgálatban résztvevő fővárosi köznevelési intézménybe járó gyermekek szülei reális, megfelelő ismeretekkel (kognitív komponens) rendelkeznek a mozgássérült gyermekeket és az őket érintő problémákat illetően. Feltételezem, hogy a kognitív komponens megfelelő módon segítheti a szülők bekapcsolódását és elköteleződését az együttnevelés mellett.

H2: Feltételezem, hogy az affektív komponens bár kis létszámú szülői csoport körében, de jelen van olyan módon, amely megnehezíti az együttnevelés sikerét.

H3: Az ép fejlődésű gyermekek szülei szerint a többségi intézmények még nem kellően felkészültek az integráció feltételeinek objektív összetevői szempontjából az integrációra/inklúzióra. Feltételezem, hogy a szülők az objektív összetevők közül a nem megfelelő intézményi felkészültséget jelölik meg leginkább.

H4: Feltételezem, hogy a szülők többsége nyitott arra, hogy tudatosan bővítse ismereteit a hatékony együttnevelés megvalósulásáról, az integráció/inklúzió feltételeiről, illetve érdeklődő az eddigi pozitív és negatív tapasztalatok irányába (viselkedési komponens).

Kutatási helyszín, kutatásba bevont személyek

A szakdolgozatom alapját képező kutatás adatfelvétele 2019 áprilisában zajlott. A mintaválasztás során olyan iskolát választottunk ki, ahol tudomásunk szerint a vizsgálat időszakában nem tanultak integráltan mozgássérült gyermekek. A kutatás helyszíne a Budapest XII. kerületi városmajori Kós Károly Általános Iskola volt.

Kutatásom fókuszában többségi általános iskolás tanulók szüleinek fogynakosság-gal élő gyermekekkel szembeni attitűdjének vizsgálata, valamint az azzal összefüggést mutató faktorok feltérképezése áll. Így a kutatás célcsoportja a szülők voltak. A vizs-

gálati mintába 100 fő első, második, negyedik osztályos ép mozgásfejlődésű gyermeket nevelő szülő került.

Kutatási módszer

A szakdolgozatomhoz kapcsolódó empirikus kutatás során a szülők nézeteit, attitűdjét kvantitatív kutatási eszköz segítségével, az írásbeli kikérdezés, ezen belül a kérdőíves felmérés által terveztem megismerni.

Az alkalmazott eszköz Tenk Miklósné Zsebe Andrea először 1998-ban indított kutatásának kérdőíve volt. (Zsebe 2009)

A három attitűdkomponenst (kognitív komponens, affektív komponens és a viselkedési komponens) alapul véve a kérdések három fő faktor köré épültek, a következő szempontok feltérképezése történt:

- I. Kognitív komponens – Tapasztalatok és ismeretek tartalma – 4 kérdés;
- II. Affektív komponens – Az előítéletesség szintje – 4 kérdés;
- III. Viselkedési komponens – A nyitottság, érdeklődés mértéke – 3 kérdés.

A kérdőív nyolc zárt (pl. van-e esetleg családjában mozgássérült gyermek? Igen – Nem) és három nyílt (pl. mit gondol, miben más egy mozgássérült gyermek?) kérdésből áll.

Kutatási eredmények

A következőkben kutatási eredményeim főbb pontjait emelem ki. A vizsgálat eredményei alapján megállapítottam, hogy bár a válaszadó szülők többnyire csak egyszeri alkalommal találkoztak mozgássérült személlyel, illetve csak 16%-uknak van ismerettségükben, családjukban mozgássérüléssel élő gyermek, tehát nincsenek közvetlen tapasztalataik, 56%-uk mégis reálisan, pontosan meg tudta fogalmazni azt, hogy miben más egy mozgássérült gyermek. A szülők 51%-a megfelelő ismeretekkel rendelkezik azzal kapcsolatban is, hogy milyen valódi, hosszútávú nehézségekkel járhat egy 6–10 éves korú mozgássérült gyermek életvitele. Ez a két eredmény igazolja, hogy a vizsgálatban résztvevő szülők több mint a felénél jelen van a kognitív komponens, amely támogatja a szülők hatékony részvételének növelését az együttnevelés mellett. Így első hipotézisem beigazolódott.

A kérdőívet kitöltő szülők csupán 17%-a véli úgy, hogy az együttnevelés megvalósulása semmilyen változást nem idézne elő gyermeke osztályközösségében. Így 83%-uk látja úgy, hogy az osztályközösségben átmeneti vagy komoly, megfoghatatlan változást idézne elő egy mozgássérült gyermek érkezése. Előfordulhat, hogy a szülőkben a tartós, esetleg az átmeneti változástól való félelem alakulhat ki, mely esetlegesen elutasító magatartást válthat ki. Az eredmények összesítésekor megállapítottam, hogy egy szülő sem gondolja azt, hogy gyermeke fejlődésében, iskolai teljesítményében hátrányt okozna egy mozgássérült tanuló jelenléte az osztályközösségben. Összességében a szülők többsége úgy érzi, hogy egy mozgássérült gyermek állandó jelenléte gyermeke osztályközösségében, illetve az együttnevelés megvalósulása valamilyen változást eredményezne saját gyermeke életében, fejlődésében. Így a fenti adatok alapján második hipotézisem is beigazolódott.

A kutatásban résztvevő 100 szülőből 67 fő az együttnevelés sikeres megvalósulásának akadályát az iskolai környezet tárgyi hiányosságáiban látja. A szülők 96%-a az

akadálymentesítés megoldatlanságát emelte ki, mely jelentős problémákat, nehézségeket okozna egy mozgássérült gyermek számára. Az objektív feltételek közül kiemelték továbbá a speciális eszközök, taneszközök meglétének fontosságát is. A szülők 96%-a a tényezők megoldása nélkül elképzelhetetlennek találja a sikeres együttnevelés megvalósulását. A fent leírt adatok alapján második hipotézisem is beigazolódott.

A válaszok összesítésekor örömmel állapítottam meg, hogy a szülők igen magas aránya, 82%-a szívesen venne részt az iskolában olyan előadáson, ahol a mozgássérült gyermekek sikeres együttneveléséről, sikeresen megvalósított programokról és az elfogadás lehetőségéről hallhat. Emellett kiemelném, hogy 97%-uk engedélyezné gyermeke számára is, hogy részt vegyen mozgássérült gyermekekkel közösen szervezett iskolai és iskolán kívüli programokon. Így megállapíthatom, hogy negyedik hipotézisem beigazolódott, mivel a szülők összességében nyitottak az együttnevelést illetően, továbbá készek új ismereteket szerezni mozgássérült gyermekek fogadásáról, befogadásáról.

A kutatási eredmények alapján levonható következtetések

Eredményeim alapján a szülők legnagyobb hányada nem rendelkezik sajátélményen alapuló, közvetlen tapasztalattal a mozgássérült gyermekek, személyeket illetően. Az eredmények összegzésekor azonban megállapítottam, hogy a kérdőívet kitöltő szülők között magas arányban vannak jelen olyanok, akik reális ismeretekkel, tudással rendelkeznek a mozgássérültség definíciójáról, azokról a nehézségekről, amelyek egy 6-10 éves korú mozgássérült gyermek életvitelét érinthetik. Ez az adat azt igazolja, hogy napjainkban, a 21. században a szülők más úton, közvetett módon is szerezhetnek ismereteket, az embereknek számos lehetőségük van közvetett tapasztalatra szert tenni, ismereteiket bővíteni könyvek, számítógép, televízió segítségével. A kognitív komponens megléte, a közvetlen és a közvetett tapasztalatok együttesen segíthetik a szülőknél a fogadás, majd a sikeres befogadás megvalósulását.

Pozitívnak tekinthető, valamint elősegítheti az együttnevelés megvalósulását, hogy a szülők több mint a fele szerint saját gyermeke fejlődésében előnyt jelentene egy mozgássérült gyermek állandó jelenléte az osztályban. Többen fogalmaztak meg előnyöket is az együttnevelésből adódóan, többek között, hogy ennek megvalósulása növelné gyermekük empátiájának kialakulását, illetve pozitívan hatna a gyermekek személyiségfejlődésére.

A szülők válaszaiból kiderült, hogy határozott félelmük, aggodalmuk oka az objektív, tárgyi feltételek meglétének hiánya, az iskola épületének problémás megközelíthetősége.

A kutatás eredményei alapján nagyon bizakodók lehetünk, mivel a sikeres együttnevelés megvalósulásának fontos „láncszeme” a megfelelő szülői attitűd, mely az eredmények alapján igen pozitív. A sikeres fogadás, befogadás alapjai és feltételei kialakulóban vannak.

A kutatás hasznosíthatósága

A kutatás által bepillantást nyerhettem a szülők nézeteibe, félelmeibe, javaslataiba az ép fejlődésmentű és mozgássérült gyermekek együttnevelését érintő kérdésekkel kapcsolatosan. Ennek szakmai és társadalmi jelentősége abban rejlik, hogy a vizsgálati eredmé-

nyek ráirányíthatják a figyelmet arra, milyen jelentőséggel bír a szülő szerepe az együttnevelés gyakorlatában, illetve milyen kiemelkedő az ő véleményük figyelembevétele.

A kutatásom eredményei segítséget nyújthatnak az adott iskolának, illetve más intézményeknek is, a meglévő gyakorlataik felülvizsgálatára, azon feltételek megvalósítására, amelyek a szülők többsége szerint nélkülözhetetlenek az inklúzió megvalósulásához.

Kiemelem az akadálymentesítés megvalósulásának fontosságát is, valamint a további tárgyi tényezők pótlását. A fogyatékossgal élők beilleszkedését jelentősen megnehezíti a tárgyi feltételek hiánya. A szülők többsége szerint a speciális eszközök, taneszközök biztosítása is nélkülözhetetlen. Véleményük szerint ezen objektív feltételek megvalósulása nélkül az együttnevelés nem kivitelezhető.

A korábban említett tárgyi feltételek megvalósulása mellett hangsúlyoznám a pedagógusok szerepének fontosságát. A pedagógusok tevékenységkörének és kompetenciáinak bővülnie kell az egyre újabb és újabb társadalmi elvárások és oktatáspolitikai elvek szerint. Fontos lenne már a többségi pedagógusképzés során olyan gyakorlatorientált kurzusokon, foglalkozásokon részt venniük a hallgatóknak, amelyek során jó gyakorlatokat ismerhetnek meg, valamint mélyebben is tanulmányozhatják az inklúzió lehetőségeit. Eredményes volna továbbá, hogy minél több sajátélményen alapuló tapasztalatszerzésre kapjanak lehetőséget az együttneveléssel kapcsolatban.

Fontos a társadalmi felelősségvállalás, valamint szemléletformálás elengedhetetlen mivolta. A fogyatékossgal élő gyermekek valós fogadása, majd befogadása, az együttnevelés sikeres megvalósulása hozzájárulhat a társadalom értékrendszerének, nézetrendszerének gazdagításához, valamint megújításához, formálásához is. Megfelelő pedagógiai ráhatással a társadalmi befogadás, elfogadás mértéke növelhető, a társadalmi szemléletformálás pozitív változása elősegíthető.

A kutatásom eredményei is alátámasztják, hogy a szülők, illetve feltételezem, hogy a többségi társadalom is igényli az olyan előadásokat, programokat, ahol a mozgásérültek helyzetéről, az együttnevelésről, valamint ennek lehetőségeiről, feltételeiről szerezhetnek ismereteket. Fontos lenne, hogy mind a szülők és gyermekeik, mind a pedagógusok és a további szakemberek jól megtervezett, átgondolt felkészítő programokon vehessenek részt. A kutatásom eredményei motiválhatják ezeknek a programoknak a megvalósulását, akár a Semmelweis Egyetem ismeretterjesztő program-sorozatának keretein belül is.

Irodalom

KSH (2019, 2020) Oktatási adatok

Marton Eszter (2019): A szülő és az iskola kapcsolata, szerepe a sikeres együttnevelés megvalósításában. Doktori disszertáció. ELTA Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest

Zsebe Andrea (2009): Szülői attitűdök az együttnevelésben. *Budapesti Nevelő*, 45/IV. szám, 100–112.

Zsebe Andrea (2019) A társadalmi érzékenyítés a sikeres befogadó nevelés záloga. In: A konduktív pedagógia kézikönyve. Budapest, 385–398.

A hallgató ténavezetője: dr. Tenk Miklósné dr. Zsebe Andrea

Cerebrális parézissal élő és normál fejlődésmentű gyermekek executive funkcióinak összehasonlítása

Kalló Lilla

Szakdolgozatom normál fejlődésmentű és cerebrális parézissal élő gyermekek executive funkcióit vizsgálja. Kutatásom során összehasonlítottam, hogy van-e, illetve milyen mértékű különbség van a tipikus és az atipikus fejlődésmentű gyermekek executive (végrehajtó) funkcióinak működési minősége között. A kutatásomat az inspirálta, hogy ez executive funkciók széleskörűen befolyásolják az egyén életminőségét és életvezetését, valamint korábbi kutatások szerint a korai perinatalis károsodás következtében ezek a funkciók veszíthetnek minőségük szintjéből. Ezen ismeretek hatására felvetődött a kérdés, hogy a cerebrális parézissal élő gyermekek fejlődésmentete valóban eltér-e a normál fejlődésmentű gyermekekéhez képest az executive funkciók működésének tekintetében, illetve valóban szignifikánsan rosszabbul teljesítenek-e a végrehajtó funkciók működését igénylő feladatokban a neurotipikus fejlődésű gyermekekhez képest. Ezen kívül vizsgáltam, hogy a cerebrális parézissal élő egyes gyermekek teljesítménye és eredménye a végrehajtó funkcióit tesztelve hogyan függ össze a gyermek perinatalis anamnézisével és diagnózisával. Lényegesnek tartom, hogy a pedagógusok, ezen belül a konduktorok is bővebb ismeretekkel rendelkezzenek az executive funkciókról, amely következtében könnyebben fel tudják ismerni az esetleges hiányosságokat, fel tudják mérni a fejlesztést igénylő részfunkciókat. A szélesebb körű megismerés következtében tudatosan és kiemelten tudjanak foglalkozni ezen funkciók fejlesztésével egyéni és csoportos szinten.

Az executive funkció kifejezés egy gyűjtőfogalom, ami egy többdimenziós szerkezet megnevezésére utal, amely több kognitív folyamatot (gátlás, munkamemória és kognitív flexibilitás) foglal magába. Ezeknek a folyamatoknak az együttes működése jelentős szerepet tölt be a magasabb rendű kognitív folyamatokban, lehetővé teszi a célorientált, tudatos viselkedést. Az executive funkciók támogatják a célok szem előtt tartását, a figyelem fenntartását, a zavaró körülmények kizárását, figyelmen kívül hagyását, a frusztráció tolerálását, az eltérő viselkedések lehetséges következményeinek megfontolását, a tapasztalatokra való reflektálást és a tervezést. Szerepet játszik a megváltozott környezethez, helyzetekhez való rugalmas alkalmazkodásban.

Kutatásomat kutatásszervezési nehézségek miatt kisebb populáción végeztem el; 15 fő cerebrális parézissal élő és 15 fő normál fejlődésmentű, 6–12 éves iskolás gyermek executive funkcióit vizsgáltam. Vizsgálati eszközként az M-Wisconsin kártyaszortírozó eljárás online verzióját használtam, amely az executive funkciók mérésére gyakran alkalmazott neuropszichológiai teszt. A vizsgálatomban a nullhipotézisem a következő volt: a cerebrális parézissal élő gyermekek csoportja és a normál fejlődésmentű gyermekek csoportja között nincsen szignifikáns különbség az executive funkciókat tekintve. Alternatív hipotézisem a következő volt: a cerebrális parézissal élő gyermekek csoportja és a normál fejlődésmentű gyermekek csoportja között szignifikáns különbség van az executive funkciókat tekintve. Az eredmények elemzése által megállapíthatóvá vált, hogy mind a három mutató esetében jelentős mértékű különbséget mutat a medián és az átlag percentilis érték a normális fejlődésmentű és a cerebrális parézissal élő gyermekek csoportjának eredményei között. A két csoport eredményeit a kétmintás t-próba segítségével vettem össze. A kétmintás t-próba igazolta a két csoport közti különbséget, ennek tekintetében az alternatív hipotézisem

állta meg a helyét, a nullhipotézist elvettem. A vizsgálatunk során a cerebrális parézissel élő gyermekek csoportjában minden vizsgált mutató tekintetében alacsonyabb érettségi szintet találtunk az executive funkciókban. A gyermekek anamnézisére, diagnózisára és a teljesítményükben való összefüggések megfigyelése során azt sikerült megállapítanom, hogy az enyhébb perinatalis károsodás jobb kimenetelt enged meg a végrehajtó funkciók fejlődésében, kevésbé károsítja a végrehajtó funkciókat, míg egy súlyosabb perinatalis károsodás jelentős, komoly mértékben károsítja a végrehajtó funkciók fejlődését. Az azonos vagy hasonló anaemnezissel és diagnózissal rendelkező gyermekek teljesítmények vizsgálata nem mutatott rá arra, hogy a különböző sérülés szerinti alcsoportok és az egyének teljesítménye között lenne egyértelmű séma, összefüggés. Ennek kutatását gondolnám tovább lehetőségként nagyobb létszámú csoportokkal, olyan alcsoportokat kialakítva, melyben nagyobb figyelmet kap az egyének kiválasztása során a perinatalis anamnezisük és a diagnózisuk.

Kutatásom egyik célja, hogy az executive funkciók fejlesztésének fontossága minél szélesebb körben elterjedjen a fejlesztő pedagógusok, konduktorok körében. Ezért fontosnak tartok olyan további kutatásokat, melyek a pedagógusok, konduktorok executive funkciókra vonatkozó fejlesztő munkáját támogatná. Például kifejezetten a végrehajtó funkciók csoportjába tartozó funkciók fejlesztését szolgáló feladatgyűjtemény megalkotása. Mivel a figyelemhiányos hiperaktivitás zavar (ADHD), valamint az autizmus spektrum zavar is a prefrontális kéreg fejlődési rendellenességei közé tartozik, így az ilyen diagnózissal rendelkező gyermekek egyén specifikusabb fejlesztését is lehetővé teszi az executive funkciók tudatos fejlesztésére kiterjedő szemléletmód.

A hallgató témavezetője: dr. Gergev Gyurgyinka